

Kirkene i Stoksund

Sakset fra jubileumsskriftet til kirkens 175-års-jubileum i år 2000:

Ingen kan med sikkerhet si når den første kirka i Stoksund ble bygd. Vi mener å vite at den første kirka som ble bygget på Refsnes var i 1643 - 1644, men dette var nok ikke den første kirka i Stoksund. Kirkehistoriker Pedersen uttaler følgende: "Kirken fra 1643 - 44 kan ikke være den første kirken som sto i Stoksund. Den må ha avløst en middelaldersk kirke, rimeligvis en liten og enkel stavkirke. Vi kjenner ikke til hvordan den så ut eller når den ble bygget. Den ble første gang nevnt i skriftlige kilder i 1589, men ble utvilsomt oppført langt tidligere. I og med at Stoksund var et utpreget kyst- og fiskerisamfunn er det kanskje ikke helt urimelig å anta at den kan ha vært av omtrent samme type som den lille stavkirken som fremdeles står i fiskeværret Grip på Nordmøre og ha blitt bygget i samme periode som den, det vil si en gang på 1400-tallet."

Pedersen understreker at dette fra hans side er antagelser som ikke er stadfestet.

Det er i alle fall sikkert at det sto ei lita kirke på Kirkholmen i 1589. Det er også konstatert at det har vært gravplass der ute, da det under gravearbeid er funnet rester av nedsatte bårer. Det fortelles at siste bårnedsettelse på Kirkholmen skulle ha foregått i 1811.

Sognepresten i Bjørnør skriver i 1765 i Bjørnør kirkebok følgende: "Annekset Stochsund har i gamle dage ej været uden et Korshuus eller Capelle, som stoed paa Kirkholmen, og som Presten besøgede kun til visse tider, da Stochsunds menighed i øvrigt hørte til HovedSognet. Uden tvil have Indbyggerne selv ladet bygge og til det meeste bekostet den nu værende Triangel-Kirke, som staar i Refsnesset. Vist nok er det, at de have selv besørgt ald Indredning og alle ornamenten, som tydelig er at see, af de inscriptioner, som findes paa Kalken, Patellet, Stolene, skillerummet over Choret, Bileder og andet, hvorpaa Menighedens nafne staae teignede." I et gammelt sagn het det at kirka først sto i Gutteleika på Stokkøya, men at det ikke var rette plassen. Så ble den av overnaturlige krefter flytta til Kirkholmen. Dette skulle ha hendt på ei natt. Sagnet kan ha oppstått på grunn av at et stykke innmark i Gutteleika var blitt kalt "Kjerkåkran". Det var slik at kirka eide "12 marklag" i Gutteleika, og dette kan kanskje være en årsak til at folk mente kirka hadde stått i Gutteleika, uten at vi i dag verken kan bekrefte eller avkrefte dette. Et annet sagn kan berette at kirka på Kirkholmen blåste på sjøen en uvær natt, og den ble bygd opp igjen på Refsnes samme natta. Den kirka som ble bygget der kirkegården på Refsnes nå ligger, var en liten tømmerkirke, angivelig oppført i 1643 - 44 og trolig med et Y -formet grunnplan. Den ble omtalt som en "Triangel-kirke", noe som klart synes å indikere en Y -kirke, i korrespondansen i samband med bygginga av den nye kirka i 1820-årene.

Omkring år 1700 hadde den dansk-norske kongen, Fredrik den fjerde, tilegnet seg de norske kirkene, selv om de var menighetens rettmessige eiendom. Kongen solgte kirkene ved auksjon til høystbydende, og senere ble kirkene solgt fra den ene til den andre. Kirkene hadde en del inntekter av tiende og av jordegods som gjorde at gudshusene ble en ettertraktet handelsvare. Alle tre kirkene i Bjørnør ble ved auksjon i 1725 kjøpt av oberauditør Jørgen Bjørnør, sønn av bjørnørpresten Morten Jørgensen Bjørnør. Videre eide en Nils Bakh kirkene en tid. Ellers vet vi ingenting om denne mannen.

Den neste eieren av kirkene var Kristoffer Grøn, som kjøpte alle tre i 1745. Kristoffer Grøn bodde en tid på kirkegodset Blindvågen i Stoksund.

I 1771 solgte Grøn Roan og Stoksund kirker med tilhørende jordegods Blindvåg og 1 spann av Krokfjord til Peder Ovid, fullmektig hos futen Ruberg i Fosen. Peder Ovid ble gift med enkefru Norman i Vallersund. Dermed kom Roan og Stoksund kirker i Norman-familiens eie.

I 1820 solgte kirkeieerne John Norman, Vallersund, og Anders Paasche i Bjørnør kirka for 536 spsd. til 6 bønder og fiskere fra Linesøya og Innlandet. Disse stoksundingene var: Hans Reisner Bugge, Paul Reisner Bugge, Jens Løkke, Nunfjord, Endre Olsen Sjørgård, Paul Nilsen Sjørgård, og Erik Nilsen Eid. Disse eide 1/6-part hver. Senere solgte Paul Reisner Bugge det halve av sin 1/6-part til Samuel J. Harbak.

Prosten oppfordret høsten 1819 kirkeieerne til å reparere kirken, og vinteren 1819 - 20 ble det gjort forberedelser til dette. Våren 1820 meldte imidlertid kirkeieerne at de ble nødt til å bygge en ny kirke, da den gamle var så forfallen at den ikke kunne repareres, og dessuten hadde en uheldig beliggenhet på en brannfarlig tomt like ved gården Refsnes.

I mai 1820 ga kirkeieerne Stiftsdireksjonen beskjed om at de aktet å oppføre en ny kirke. De ville søke å forberede byggearbeidet i løpet av årene 1820 - 21, slik at det kunne komme i gang våren 1822. Prosten mente at dersom kirken skulle nybygges, burde en tegning sendes inn til Stiftsdireksjonens godkjennelse før byggingen ble satt i gang. Samtidig burde størrelsen på kirka bli oppgitt, slik at man kunne ha sikkerhet for at den ble stor nok for folketallet i soknet. Soknet hadde 358 innbyggere i 1801, og 453 innbyggere i 1825. Den 12.07.1820 uttalte Stiftsdireksjonen at den ikke hadde noen innvendinger mot at en ny kirke ble oppført i Stoksund, men en tegning av den måtte sendes inn til Kirkedepartementets approbasjon før byggingen tok til. Dersom man ønsket å oppføre kirken på en ny tomt, måtte man søke Kongen om tillatelse til det.

Kirkevergen søkte så på eiernes vegne Regjeringen om tillatelse til å bygge en ny kirke. Søknaden var bilagt med en kirketegning, som Stiftsdireksjonen erklærte at den fant å være "antagelig".

Hvem som var opphavsmannen til tegningen er ukjent. Kirkedepartementet sendte tegningen til bergråd Chr. A. Collett, som var Departementets konsulent i kirkebyggesaker. Han returnerte den til Departementet, sammen med 6 blad nye kirketegninger. Disse hadde Collett selv utarbeidet med utgangspunkt i den innsendte tegninga. Collett anbefalte sterkt at hans tegninger ble fulgt i alle enkeltheter ved bygginga av kirka og at intet ble trukket fra eller lagt til dem, da dette ville ødelegge helheten i byggeplanen. Alt i den var tegnet så enkelt som mulig, og det ville derfor sikkert ikke komme til å koste mer å bygge kirka etter hans planer enn om den ble bygget "etter gammel Stil og Slændrian"!

Hvis en offiser eller en annen "tegningskyndig" mann kunne bli tatt med på råd under byggearbeidet, ville det etter Colletts mening være bra. I alle fall ville "en god Bonde - Tømmermand og Snedker" som hadde "god Villie" til å følge tegningene, kunne oppføre kirken etter hans byggeplaner.

Kirkedepartementet oversendte Colletts tegninger til Stiftsdireksjonen. Departementet uttalte i den anledning at årsaken til at det hadde latt ham gjennomgå og revidere den innsendte kirketegninga, hadde vært ønsket om å få sikkerhet for at den kirka som skulle oppføres fikk "en passende Form".

Departementet ønsket at Colletts byggeplan kunne tjene som "en Veiledning og Rettesnor" for kirkeieerne og byggmesteren.

Den 15. juni 1822 søkte menigheten Regjeringen om tillatelse til å samle inn frivillige bidrag i Stiftet til hjelp ved byggearbeidet. Søknaden ble sterkt anbefalt av Stiftsdireksjonen, som uttalte at folket i Stoksund var "nedsunket i Armod" og neppe uten bistand utenfra ville kunne makte å oppføre en ny kirke.

Kirkedepartementet mente at eierne hadde vist "en rosværdig Tænkemaade" ved å overta den gamle kirka, for selv å bekoste en ny og bedre kirke. Søknaden ble innvilget ved høyeste resolusjon av 12.07.1822. Innsamlingen innbrakte i alt 313 spsd. 1 1/2 ørt.

I desember 1822 søkte kirkevergen Regjeringen om tillatelse til å oppføre den nye kirka på en ny, mindre værhard og mer brannsikker tomt på Refsneshalen, ca. 200 - 250 meter nordvest for den gamle kirketomta. Søknaden ble anbefalt av Stiftsdireksjonen og innvilget ved høyeste resolusjon av 18.03.1823.

I 1824 kom omsider arbeidet i gang med den nye kirka, og råbygget ble da tømret opp av byggmester Hans Haagensen Wiige fra Trondheim, som hadde bistand av tre tømmermenn fra Orkdal. Soknepresten i Bjørnør skrev i kirkeboka i den forbindelse følgende: "Jeg anser det presterende her at føre til Efterkommernes efterretning, at siden sidste Kirketjeneste i Stoksund ere Grundstenen til den nye kirke som oppføres paa den saakaldte Refsneshale lagt hveed til denne Bygning, som bliver en ottekant.

Grundstenen lagdes fredag den 21 de Mai d. aar. Anbudet bestyres af en Hans Wig fra Trondhjem som har 3 tømmermænd fra Orkdalen til sin hjælp. Foruten kosten har Formanden 1 spds. for dagen, og de øvrige 36 skl"

Kirka ble oppført av laftet tømmer, og hadde form av en svakt langstrakt åttekant. Alteret var plassert i den østlige enden av kirkerommet, og det var ca. 120 sitteplasser i kirka.

Kirka ble innviet 10. juli 1825 av biskop Peter Olivarius Bugge.

På dette tidspunkt var taket blitt tekket med teglstein, men innredningsarbeidet var ikke fullført, da menighetens økonomi var så svak at det oppsto problemer med å få fullført kirka.

Da var det en av kirkeeierne på Linesøya pantsatte sølv for 70 daler hos en pengeutlåner, som var den tidligere eier av kirka, Norman i Vallersund. Pantsetteren fra Linesøya skulle ha en del av den årlige tiendeinntaksten til de 70 daler var innløst. Kort tid etter at pengene var utlånt, brant pengeutlånerens våningshus ned, og sølvtøyet gikk tapt.

I 1827 ble kirka bordkledd utvendig, og i 1829 ble den malt innvendig. Himlingen i kirkerommet ble malt i blått med gullstjerner, klokkehusets bæresøyler ble gråmarmorerte, mens benkedørene, benkefrontene og galleribrystningene hadde fyllinger med blåmarmorering i blått ramverk. Utvendig fikk kirka en dyp rød farge.

Så ble kirka igjen solgt. Kirkegodset Blindvågen ble skilt fra kirka før salget i 1820. I tida mellom 1836 og 1850 kjøpte lensmann H.J.Dahl alle kirkepartene til forskjellige tider og forskjellige priser. Han solgte så kirka til sin sønnesønn, Lars Dahl, som igjen solgte den videre til Martin Stegali for 800 spd.

Av denne siste kjøpte Stoksund sogn kirka i 1877 for 7000 spd.

I 1880-åra var kirka blitt for lita. Fleischer, som da var sokneprest i Bjørnør, skrev til stiftsdireksjonen den 12. jan. 1885 følgende: "Alderede i lengere tid haver det inden Stoksunds sogn været tale om at kirken burde utvides og undergaa en hovedreparasjon. For aa skaffe tilstrekkelig plads tilveie haver man nemlig for et aar tilbage opfyldt det hele skib samt kor med stoler saavel nedenunder som ovenpaa saa man igrunnen intet kor haver, kun en smal gang omkring alteret. Forøvrig er alt optat av stoler og gallerier. Uagtet dette er kirken naar været tillater fremkomst, alt for liden for sognets kirkesøgende almue."

1885

Sommeren 1885 ble kirka forstørret med rektangulære korsarmer mot nord og sør. Samtidig ble det tilbygd inngangspartier med trappeoppgang til galleriene mot øst, vest og sør. Oppgang til tårnet ble det da fra galleriet mot øst. Alle disse tilbyggene ble oppført av bindingsverk og panelt utvendig og innvendig. Alle tak ble tekket med skifer, og de eldre delene av bygninga som ble bevart, fikk nye og større vinduer og nytt utvendig panel.

Alteret ble flyttet inn i den nordre korsarmen, og all innredning ble skiftet ut med ny. Kirka ble malt utvendig i en lys, rød-gul farge, og innvendig fikk den en grå farge både på veggene, himlingen og på inventaret.

Arbeidet ble utført under ledelse av byggmester J.A. Johansen, Trondheim, etter planer av arkitekt O.F. Ebbell, "dog med enkelte avvigelser derfra", og 11. søndag etter trefoldighet, den 16. august 1885, ble kirka brukt første gang etter utvidelsen.

1954 - 55

Etter utbygginga i 1885 ble det gjort svært lite med kirka helt fram til 1950-årene, bortsett fra noen mindre reparasjoner. Kirka var derfor etter hvert blitt svært forfallen. Allerede i 1948 ble det snakk om en større reparasjon av kirka da den var å betrakte som meget råttan. Menighetsrådet kontaktet arkitekt John Tverdahl som utarbeidet planer og tegninger for en restaurering, og tidlig på sommeren i 1954 kom arbeidet i gang.

Alle bygningsledd fra 1885, unntatt klokkehuset, ble revet. Den gamle åttekanten fra 1824 ble fortsatt bevart. Nye korsarmer, med samme størrelse og hovedform som de eldre, men av laftet, utvendig panelt tømmer, ble oppført mot nord og sør. Et lavere rektangulært sakristibygge ble oppført ved den østlige oktagonveggen, og alle vinduer i den eldste delen av bygningen ble erstattet med nye. Mot vest ble det utbygd et inngangsparti som ble kirkas hovedinngang. Her ble også fra nå av oppgangen til tårnet. Utvendig fikk kirka en rød farge, tilnærmet lik den samme fargen som den fikk i 1827. Innvendig ble alteret flyttet tilbake til sin opprinnelige plass, og kirka fikk ny prekestol, altertavle, alterbord og døpefont. Et antependium fra 1692 var det eneste som ble igjen av korets gamle inventar.

Orgelet, som tidligere sto på galleriet mot sør, ble nå flyttet til galleriet mot vest, og samtidig forstørret med en stemme. Orgelfronten ble ny, og det ble installert elektrisk motor med vifte til å skaffe luft til orgelbelgen.

Gråmalinga som var benyttet over alt innvendig, ble nå tatt av slik at stjernehimlingen og marmoreringa på bæresøylene i det gamle kirkerommet igjen ble synlig. Tømmerveggene ble lutet og påført en malingsblandet vannbeis. Alterringen og galleribrystningene fikk en blå marmorering etter mønster fra de gamle benkedørene. På prekestolen, døpefonten og klokkerstolen ble gjennomgangsfargen en grå marmorering.

Det nye inventaret til kirka ble utført av håndverkere fra Trondheim, og delvis av bygdas egne håndverkere, etter tegninger fra arkitekt Tverdahl. Altertavla ble skåret av Oskar Lynum, Trondheim. Malerarbeidet ble utført under ledelse av kirkemaler Wåde fra Trondheim, tømrerarbeidet og arbeidet med reisverket ble ledet av Johan Stjern fra Åfjord. Mesteparten av det innvendige snekkerarbeidet ble ledet av Kalle Løvik, Stoksund.

Den første gudstjenesta etter restaureringa ble holdt den 10. juli 1955, samme dato som kirka ble innviet i 1825.

Det var en fin sommerdag. Dører og vinduer sto åpne i kirka, og det ble sagt at friske vinddrag ga fregatten som henger inne i kirka, fulle seil. Fregatten har forresten sin egen historie. Den hang i Lade kirke, men i 1825 ble den gitt til Stoksund kirke av byggmester Hans Wiige. Det var stort framme til gudstjenesta. Ca. 400 fikk plass inne i kirka, og det var kanskje mellom 200 og 300 som slo seg ned utenfor og hørte gudstjenesten gjennom høytaleranlegg. Foruten biskop Fjellbu, deltok også prost Løge fra Bjugn, hjelpeprest Bull fra Stadsbygd og 3 tidligere prester i Bjørnør, nemlig Kristian Nordlid, Olav Frid og Nils Hov, som da var sokneprest i Åfjord. Arkitekt Tverdahl og fylkesmann Skjånes var også tilstede. Biskopen og prestene gikk i prosesjon med kirkens hellige kar og bøker fra kommunehuset og opp til kirka.

Sokneprest Lars Kvam ønsket velkommen og leste fra Salomos ordspråk. Han uttalte at det hadde vært gildt og stått som prest i Bjørnør og sett den store interessen folket i Stoksund hadde lagt for

dagen når det gjaldt kirka. Det var skriftlesing av samtlige prester, og biskopen holdt prekenen for dagen. Etterpå foretok biskopen den høytidelige innvielsen av kirka.

Under kommunens middag etter gudstjenesten ga arkitekt Tværdahl en kort orientering om arbeidet og bar fram en takk til alle medarbeiderne. Ordfører Holger Stjern, formann i byggekomiteen, kom med noen opplysninger om utgiftene. Hele restaureringsarbeidet kom på ca. kr 185.000,-, men da var ikke det tømmeret som var gitt, tatt med. Kommunens bevilgning var kr 140.000,-, og den private innsamlinga var på kr 25.000,-.

Det var mange lovord om kirka som sto der nyrestaurert. En avis skrev det slik: "Det var bare en mening blant de som deltok i gjeninnvielsen søndag. Stoksund kirke er en pryd for bygda." Petter Dahl fra Stokkøya uttrykte da han kom ut av kirka innvielsesdagen: "Jeg har sett Stoksund kirke i 3 utgaver, men den som ble innviet i dag, er den fineste av dem alle sammen. Jeg husker gammelkirka for 70 år sida, den prektige løva med øksa på kirkedøra, den utskårne prekestolen høgt der oppe, de praktfulle utskårne og malte apostelfigurene og de andre vakre tingene som ble kastet ut. Det hele ble solgt på auksjon, og jeg husker det ga ilt i meg da folk spøkte med at ungene brente apostler."